

köztudatba, csakis akkor remélhető, hogy valóra is válthatók: ma még sajnos a legszerényebb ily irányú kezdeményezés is megakad a nagy tömegek közönyén és az illetékes, de ez eszméktől át nem hatott tényezők meg nem értésén.

G. P.

Lanson Gustave. *Manuel bibliographique de la littérature française moderne 1500—1900. IV. Révolution et dixneuvième siècle.* Paris, 1912. Libraire Hachette et Cie. 8-r. XX, 925—1526, (17) l. Ára 8 fr.

LANSON monumentális bibliográfiájának e IV. része, mely a forradalomtól napjainkig terjed, az előző részekhez képest hosszú ideig vártott magára — előszava 1912. aug. 15. kelt — amit a főlatat e részének különös nehézsége bőven indokol. Terjedelemre is e kötet a legnagyobb: az egész mű kétötöde. Beosztása, módszere az előző részekével azonos, legyen szabad tehát az akkor mondottakra utalni az olvasót.¹ Többé-kevésbé fontos hiányok e kötet forgatásánál is észlelhetők, ami különben a munka természetéből önként folyik. Legyen elég e tekintetben csupán a a Victor HUGO-ra vonatkozó hatalmas cikksorozatban tapasztalalt hiányokra utalnom, melyek fontosabbjai a következők:

VICTOR HUGO. IV. Biographie-hoz: ROEDEL: V. H. und der Conservateur littéraire. Heidelberg, 1903.

V. Études critiques et littéraires. 1. Études générales-hoz. J. R. CHARTONNEL: La philosophie symbolique de V. H. *Annales de la philosophie chrétienne.* 1902. I.

V. 3. Ouevres lyriques et satiriques-hoz: K. ROETH: V. H.'s Année terrible. Programm des Gymn. zu Bochum. 1903. 33 l.

V. 4. Légende des siècles-hez: M. GÖBELN: V. H.'s Nachahmungen des altfr. Epos und ihre unmittelbaren Quellen. *Festschrift des Kollegiums des Oberrealschule in der Franchschen Stift zu Halle a. S.* 1903.

V. 5. Théâtre-hoz: ANONYME: Le origini storiche dei personaggi di Ruy Blas. *Minerva.* Roma, 1902. XI. 23. — V. BELLINI: Svaghi letterari (V. H. e il dramma romantico in Francia). Milano, 1898. — A. DE BERSAUMONT: Le théâtre de V. H. et la parodie. *Mercure de France,* 1909. IX. 16. — H. GLAESENER: Trois types du brigand-gentil-homme. (Hernani.) Bruxelles, 1911.

V. 7. Les images, la langue et les vers-hez: G. AAE: Le trimètre

¹ Magyar Könyvszemle. 1911: 78—82 l.

de V. H. Lund, 1909. 8-r. 109 l. — F. BRUNETIÈRE: Les métaphores de V. H. *Revue des deux mondes*. 1888. II. 1. — MABILLEAU. Le sens de la vue chez V. H. *U. o.* 1890. V. 15. — C. E. MEETKERKE. Was V. H. colour-blind? *Gentlemen's Magazine*. 1901. IV. — Ch. A. ROSSE: Les théories littéraires de V. H. Bern, 1905. 8-r. 122 l. — O. STÖLTEN. Die Entwicklung des bildlichen Ausdrucks in der Sprache V. H's. Jena, 1911.

V. 8. Études diverses-hez: P. STAPPER: D'un point de ressemblance entre Rabelais et V. H. *Annales de la faculté des lettres de Bordeaux*. 1884. No. 3.

Hogy a magyar nyelvű idevágó irodalom egyáltalán nem részesült figyelemben, ez a külföldi hasonló vállalkozásoknál annyira megszokott dolog, hogy talán föl sem kell említenünk. Nem hagyhatjuk ellenben szó nélkül azokat a nagy hiányokat, melyeket a La France et l'Étranger (Traductions) c. III. fejezetben tapasztaltunk. E fejezet 11. pontja alatt a magyar szerzők francia fordításai vannak felsorolva; összesen kettő: d'EJURY antológiája és DESBORDES-VALLMORE-UJFALVY 1872-iki PETŐFI fordítása. Habár nem is vagyunk valami gazdagok írónk francia fordításában, de oly szegények sem vagyunk, ahogy ezt LANSON munkájából következtethetnénk. Ime az elhunyt írók főbb köteteinek s néhány antológiának a címe:

Contes magyares. Traduites par Jérôme THARAUD. Budapest, 1903.

KATONA JÓZSEF: Bánk-bán. Trad. par Ch. de BIGAULT de Casanove. Paris, 1910.

GAUTHIER F. C.: Les grands poètes hongrois. ARANY. PETŐFI. Traduction en vers. Paris, 1898.

MIKSZÁTH K.: Scènes hongroises Trad. p. E. HORN. Paris, 1890.

U. a. Le parapluie de Saint Pierre. Adapté p. E. HORN. U. o. é. n.

MADÁCH E.: La tragédie de l'homme. Trad. p. Ch. de BIGAULT de Casanove. Paris, 1896.

Ballades et chansons populaires de la Hongrie. Trad. p. Jean de NETHY. Paris, 1891.

JÓKAI MÓR: Les fils de l'homme au coeur de pierre Trad. p. Antoine de GERANDO-TELEKI. Paris, 1880.

U. a. Le nouveau seigneur. Trad. p. Mlle H. HEINECKE. Paris, 1886.

U. a. Rêve et vie. (Petki Farkas leányai). Trad. du prince Bojidar KARAGEORGEVITCH. Paris, 1893.

U. a. Le tapis vert. (Szabadság, a hó alatt I.) Imité par Louis ULBACH. Paris, 1880.

Kivánatos volna, hogy LANSON munkájának egy újabb kiadásában pótolná e hiányokat, melyek nem válnak különben nagyszabású műve előnyére.

A négy részben teljes munkához betürendes mutató is készül, ami nem szerepelt az eredeti programmban s úgy látszik, az általános óhaj eredménye.

GULYÁS PÁL.

Gnau, Hermann. *Die Zensur unter Joseph II.* Strassburg i. E. u. Leipzig, 1911. Josef Singer, 8-r. XVI, 313 l. Ára 7 M.

Ausztriába az államilag szervezett cenzurat V. KÁROLY vitte be 1523. március 12-én kelt rendeletével, mely kizárólag a hitújítás elnyomására irányult s melynek gyakorlása az állami és rendi főnhatóságokra bízott. I. FERDINÁND 1559. november 13-iki rendelete az ellenőrzést a bécsi püspökre és az egyetem e célból kiküldött bizottságára ruházta, amit szerző a kibontakozó ellenreformáció befolyásának tud be. II. MIKSA, aki rokonszenvezett a hitújítók törekvéseivel, ismét megszorítja az egyház befolyását, amidőn az egyetemnek csupán véleménynyilvánító jogot engedélyez, míg a döntést magának tartja fönn. Az ő türelmesebb fölfogása maradt érvényben egész addig az időpontig (1623.), amikor a bécsi egyetem s vele együtt a könyvcenzura vezetése a jezsuiták kezébe kerül. A helyzet csakis a XVIII. század negyvenes éveiben változott meg, amikor is a politikai tartalmú könyveket a kormány, a bölcseleti, vallástudományi és történeti műveket pedig a jezsuita-kollégium bírálta felül. Csakhamar (1748.), VAN SWIETEN hatása alatt, mindinkább kialakul az a fölfogás, hogy a cenzura joga az államtól illeti, amely azt szakemberek útján gyakorolja s MÁRIA TERÉZIA ezentúl csupán a teológiai művek elbírálását utalja a kollégium hatáskörébe.

Teljes diadalra VAN SWIETEN fölfogása csupán a hatvanas évek elején jutott, amikortól kezdve a cenzurabizottság tisztára állami hivatal, melyben persze még számos egyházi férfiú bírt szavazattal. A cenzura szigorának enyhítésére szolgált, hogy a kormány az olvasókat képzettségi fok és vallás szerint osztályozta s amit pl. megengedett a műveltnak vagy a nem katolikusnak, attól eltiltotta a műveletlent vagy a katolikusnak. Az ilyen föltételesen engedélyezett könyveket csakis utalvány ellenében volt szabad kiszolgáltatni a kereskedőnek, akár csak manapság a mérget. Később az engedélyezett könyvek három fokozatát különböztették meg: az első csoport formulája az *«admittitur»*, a másodiké a *«permittitur»* s a harmadiké a *«toleratur»*.